

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

GESKIEDENIS V2

2018

ADDENDUM

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: WATTER IMPAK HET DIE SWARTBEWUSSYNSFILOSOFIE (SB) IN DIE 1970's OP SUID-AFRIKANERS GEHAD?**BRON 1A**

Die bron hieronder gee, in breë trekke, die Swartbewussynsfilosofie en hoe dit die stigting van die Suid-Afrikaanse Studente-organisasie (SASO) beïnvloed het.

Volgens Bantu Stephen Biko, 'strewende Swart Bewussyn daarna om swart mense die waarde van hul eie standaarde en lewensopvatting te toon. Dit spoor swart mense aan om volgens daardie standaarde selfondersoek te doen en om nie deur die wit gemeenskap, wat hulle self verontskuldig het en wit standaarde die maatstaf gemaak het waarop selfs swart mense mekaar beoordeel, geflous te word nie.'

... As ondersteuner van die Swartbewussynsfilosofie (SB), saam met ander geletterde Afrikane wat in die groot stedelike gebiede gewoon het, het Biko in die 1960's in 'n hoogs gerespekteerde intellektueel ontwikkel. Biko het sy soeke na eie identiteit begin en het gehoop om die trots van swart kultuur, 'n kultuur wat deur die setlaarregering geminag is, op te bou. Biko en sy studentekollegas was ontvanklik vir die politieke idees wat deur baie swart intellektuele uitgedruk is en het geleer om die emosionele mag van die Swartbewussynsboodskap te gebruik.

... Swart universiteitstudente het baie jare lank probeer om deur die veelrassige en liberale Nasionale Unie van Suid-Afrikaanse Studente (NUSAS) vordering te maak. NUSAS, spesifiek, was uitgesproke in hulle kritiek teenoor regeringsoptrede, veral by Engelsprekende universiteite waar hulle lidmaatskap sterk was.

Jong swart studente is deur Biko se ideologie geïnspireer en wou 'n eksklusief swart beweging tot stand bring. Swart studente het in 1969 'n studente-unie slegs vir swart studente, die Suid-Afrikaanse Studente-organisasie (SASO), met Biko as president, bekendgestel.

[Uit [http:// www.sahistory.org.za/topic/defining-black-consciousness](http://www.sahistory.org.za/topic/defining-black-consciousness).
Toegang op 8 Februarie 2018 verkry.]

BRON 1B

Die resensie hieronder is van 'n toespraak wat deur Anne Heffernen van Onkgopotse Tiro (lid van SASO) in 1972 by die Turfloop Universiteit gelewer is. Dit fokus op hoe lede van SASO oor Bantoe-onderwys gevoel het.

... Turfloop was teen die vroeë 1970's 'n broeines (middelpunt) van aktivisme as gevolg van SASO se organisasie op kampus. Boikotte en protesoptogte het 'n gereelde kenmerk van die studentelewe geword. Die landelike kampus het in 1972 nasionale aandag gekry. Onkgopotse Tiro, 'n SASO-lid en voormalige president van die VSR, het by die universiteit se gradeplegtigheid daardie jaar 'n vurige toespraak gelewer waarin hy Bantoe-onderwys en die implementering daarvan by Turfloop veroordeel het. Tiro het die feit aangepak dat 'n sogenaamde swart universiteit deur wit leierskap beheer is, dat wit maatskappye kontrakte gekry het om voorraad aan die kampus te lewer, en dat die wit hoogwaardigheidsbekleërs swart ouers, wat gekom het om te sien hoe hul kinders graad kry, se sitplekke ingeneem het.

Die toespraak het omstredenheid by Turfloop en verder veroorsaak. Die raad van die universiteit, wat heeltemal wit was, het Tiro geskors. Swart akademiese personeel het in verset uit die vergadering gestap waar die besluit aangekondig is. In reaksie op Tiro se uitsetting, het Turfloop-studente klasse geboikot totdat administrateurs die universiteit gesluit het en al die studente huis toe gestuur het. Intussen het studente op ander swart kampusse deur die hele land aan betogings en boikotte deelgeneem. SASO het sy nasionale bande tussen kampusse deur hierdie proses versterk.

[Uit <http://aidc.org/turfloop-soweto-back-dialectic-1976/>. Toegang op 9 Februarie 2018 verkry.]

BRON 1C

Die foto hieronder toon studente wat marsjeer en die vrylating verlang van medestudente, wat deur die apartheidsregime in hegtenis geneem is.

[Uit <https://image.101.co.za>. Toegang op 10 Februarie 2018 verkry.]

**ONS BAKLEI NIE MET JULLE NIE,
LAAT NET ONS MEDESTUDENTE VRY**

BRON 1D

Die uittreksel hieronder is 'n antwoord deur Bantu Stephen Biko oor die sukses van die Swartbewussynsfilosofie.

Ons was suksesvol in die opsig dat ons die element van vrees in die denke van swart mense verminder het. Swart mense was in die 1960's vreeslik bang om by die politiek betrokke te raak. Die universiteite het nie juis nuttige leierskap vir swart mense opgelewer nie, want almal het dit meer gemaklik gevind om hulleself aan 'n spesifieke professie oor te gee om geld te maak. Maar sedertdien het swart studente begin om hulle hoofsaaklik vir leierskapsrolle in die verskillende fasette van die swart gemeenskap voor te berei. Deur ons politieke uitdrukking van swart mense se aspirasies het baie swart mense die behoefte om teen die stelsel op te staan en saam te werk, begin waardeer.

Daar is nou baie meer politieke gesprekke, baie meer politieke debat en baie meer veroordeling van die stelsel by gewone swart mense as ooit tevore. Ek verwys hier na die hele onderdrukkende onderwysstelsel waaroor die studente praat. Nadat daaroor gekla is, wil die apartheidsregering dit waaroor die studente in verset is, nog verder verskans deur die polisie en Saracens (pantservoertuie) en honde in te bring.

Die reaksie van die studente was dus ten opsigte van hulle trots. Hulle was nie bereid om te kalmeer nie, nie eens met 'n geweer op hulle gerig nie. Dus het gebeur wat moes gebeur. Sommige mense is doodgemaak. Hierdie opstande het net aangehou en aangehou.

[Uit *I Write What I Like*: STEVE BIKO deur A Stubbs red.]

VRAAG 2: HOE HET DIE AMNESTIEKOMITEE VAN DIE WAARHEIDS-EN-VERSOENINGSKOMMISSIE (WVK) DIE DOOD VAN BANTU STEPHEN BIKO HANTEER?**BRON 2A**

Die uittreksel hieronder fokus op die redes vir die stigting van die Waarheids-en-Versoeningskommissie (WVK).

Die Waarheids-en-Versoeningskommissie (WVK) is in 1995 gestig om menseregteskendings sedert 1960 te ondersoek en om amnestie toe te staan aan die oortreders wat volle onthullings gedoen het. Die kommissie moes ook versoening en eenheid onder Suid-Afrikaners bevorder. In ruil vir 'n volle bekentenis oor 'n politieke gemotiveerde misdaad, het die WVK diegene wat na vore sou kom, amnestie belowe. Die vyf voormalige veiligheidsbeamptes wat Steven Biko op 6 September 1977 ondervra het, het in 1997 by die WVK om amnestie aansoek gedoen. Die WVK se mandaat was om onpartydig te wees, maar sy samestelling was kwalik gebalanseerd. Die voorsitter, Aartsbiskop Desmond Tutu, was 'n beskermheer (lid) van die United Democratic Front, die ANC se interne front sedert die vroeë 1980's ...

Die WVK was op daardie stadium die eerste herstellende geregtigheidsproses van sy soort om openbare verhore te hou en om ruimte aan oorlewendes te gee om hulle stories in hulle eie woorde te vertel. Hierdie verhore het 'n belangrike simboliese funksie gedien in 'n land waar die regeringstelsel gegrond was op die ontkenning en die stilmaak van veral swart stemme.

Die kommissie het altesaam 21 300 verklarings van slagoffers ontvang en 38 000 growwe menseregteskendings aangeteken. Meer as eenduisend oortreders het amnestie ontvang na volle onthulling. Die kommissie het eerder op die oortreder of die slagoffer gefokus as om op die konteks van 'n daad te konsentreer, met die gevolg dat die konteks in die meeste gevalle maar swak geskets (ondersoek) is. Die kruisverhoor van slagoffers is nie in die slagofferverhore toegelaat nie, maar hoorsê-getuigenis wel.

[Uit *Race and Reconciliation* deur D Herwitz]

BRON 2B

Die uittreksel hieronder is 'n gedeelte uit 'n verklaring wat die Waarheids-en-Versoeningskommissie uitgereik het. Dit fokus op die amnestieaansoek deur die vyf veiligheidspolisiemanne wat vir die dood van Bantu Stephen Biko verantwoordelik was.

'n Groep berugte (wrede) veiligheidspolisiemanne van die streekshoofkantoor in Port Elizabeth het in Januarie 1997 vir 'n reeks moorde in die Oos-Kaap om amnestie aansoek gedoen. Hulle name het vir baie jare vrees in die townships ingeboesem soos wat hulle rondgegaan het en ongestraf (sonder goedkeuring) opgetree het. Hulle enigste hoop om nou vervolging te vermy was om voor die Waarheids-en-Versoeningskommissie te getuig.

Hulle beroemdste slagoffer was Bantu Stephen Biko, 'n dinamiese jong leier uit die Oos-Kaap wie se kort lewe 'n diepgaande impak op swart politiek en denke gehad het en wie se eensame dood as 'n permanente monument van polisiebrutaliteit sou bly staan.

Die dood van Biko is twintig jaar later by 'n WVK-amnestieverhoor getoets. Vyf lede van die ondervragingspan was teenwoordig: Majoor Harold Snyman, Kaptein Daniel Siebert, Adjudant-offisier Johan Beneke, Adjudant-offisier Rubin Marx en Speursersant Gideon Nieuwoudt.

Die vyf polisiemanne het om amnestie vir strafbare manslag aansoek gedoen. George Bizos, wat vir die Biko-familie opgetree het, het die amnestie teengestaan. 'Die aansoekers,' het hy gesê, 'het nie 'n volle onthulling gedoen van wat gebeur het nie. Bewerings wat by die geregtelike ondersoek gemaak is, is slegs aangepas om konkrete bewyse weg te redeneer wat nie by die vals bewyse, wat by die geregtelike ondersoek gemaak is, gepas het nie. Hulle het ook nie 'n politieke motief gehad toe hulle Biko noodlottig beseer het nie. Om hulpelose aangehoudenenes tot die dood te martel met die doel om inligting uit hulle te kry, is nie 'n politieke doelwit nie.'

[Uit <http://www.justice.gov.za/trc/media/pr/1999/p990216a.htm>. Toegang op 9 Desember 2017 verkry.]

BRON 2C

Hierdie bron fokus op waarom amnestie nie aan vier veiligheidspolisiemanne, wat verantwoordelik was vir die dood van Bantu Stephen Biko, toegestaan is nie.

AMNESTIEBESLUIT OOR DIE DOOD VAN STEVE BIKO

Vier voormalige beamptes van die veiligheidsafdeling in Port Elizabeth, wat in September 1997 aansoek gedoen het om amnestie vir die moord op die swart bewussynsleier, Bantu Stephen Biko, is vandeeweek amnestie deur die Amnestiekomitee van die WVK geweier en hulle aansoeke is verwerp.

Die vier beamptes wat Biko ondervra het, is Daniel Siebert, Adjudant-offisier Johan Beneke, Adjudant-offisier Rubin Marx en Harold Snyman. Hul medepligtige en vyfde aansoeker, Gideon Johannes Nieuwoudt, wie se aansoek deur 'n ander amnestiepaneel aangehoor is, is in Desember verlede jaar amnestie geweier.

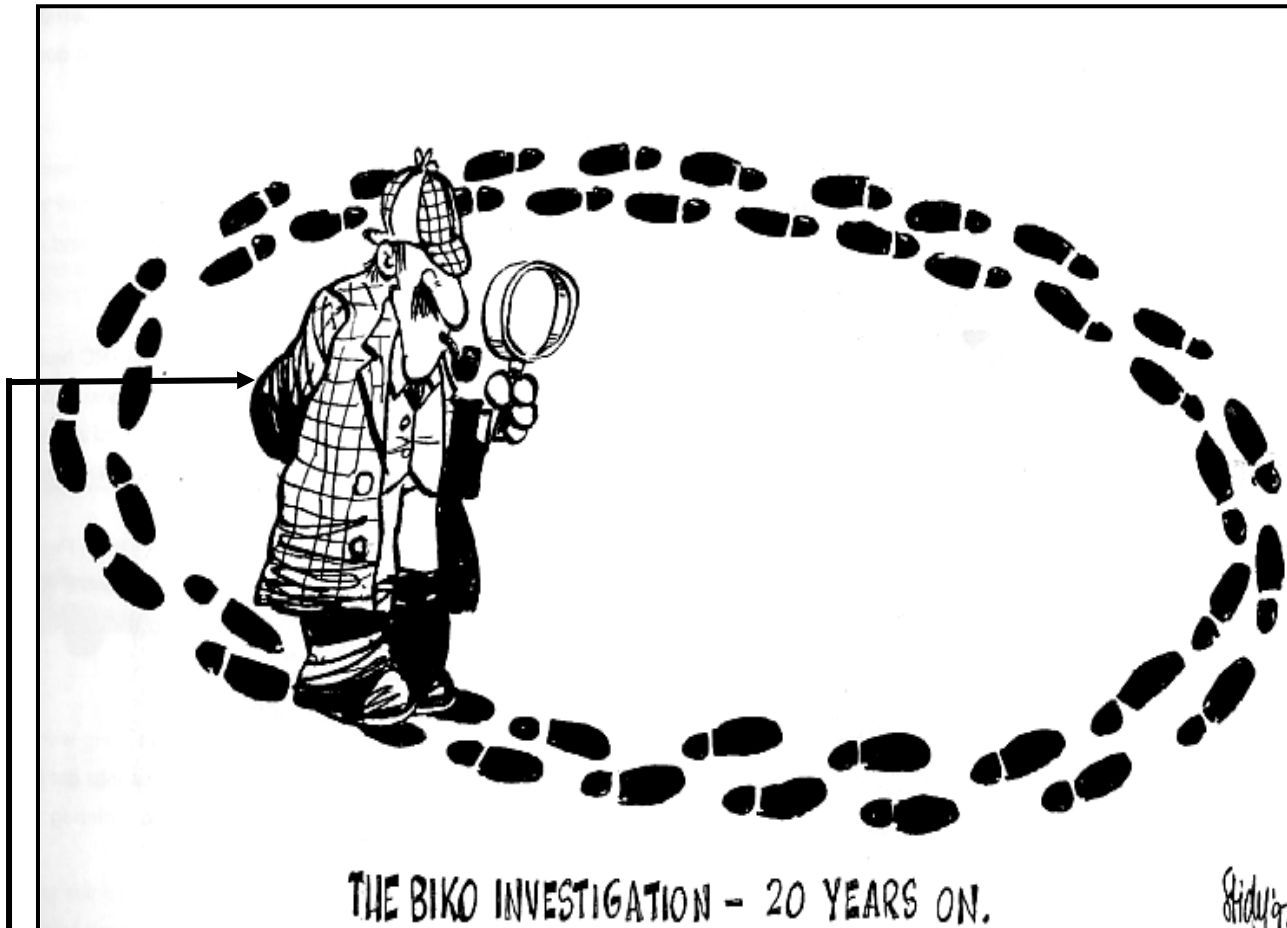
In die weiering van amnestie aan die vier aansoekers het die komitee sy besluit op die volgende redes gegrond:

1. Die dood van Biko was nie 'n daad wat verband hou met 'n politieke doelwit soos deur die Amnestie-wet vereis word nie.
2. Die komitee was nie tevrede dat die aansoekers 'n volledige onthulling gedoen het soos verder deur die Wet vereis word nie.
3. Dit was nie oortuig dat die aansoekers ware getuienis gelewer het oor die gebeure wat tot die besering van Biko gelei het nie.
4. Ten slotte het die komitee gesê dat dit oortuig was dat die dood van Biko geheel en al buite verhouding was met enige moontlike doelwit wat die aansoekers nagestreef het.

[Uit <http://www.justice.gov.za/trc/media/pr/1999/p990216a.htm>. Toegang op 28 November 2017 verkry.]

BRON 2D

Die spotprent hieronder, deur Stidy, beeld die 20ste herdenking van die dood van die Swartbewussynsleier, Bantu Stephen Biko, uit. Dit het in *Over The Rainbow – The First 10 Years of South Africa's Democracy in Cartoons* verskyn en is op 12 September 1997 geteken.

[Uit *Over The Rainbow – The First 10 Years of South Africa's Democracy in Cartoons* deur A Stidolph]

ADVOKAAT GEORGE BIZOS

AFRIKAANSE VERTALING VAN DIE OPSKRIF:

DIE BIKO-ONDERSOEK – 20 JAAR LATER

VRAAG 3: HOE IS SUID-AFRIKA SE KLERE- EN TEKSTIELBEDRYF DEUR GLOBALISERING GERAAK?**BRON 3A**

Die artikel hieronder fokus op die impak wat handelliberalisering op die klere- en tekstielbedryf in Suid-Afrika gehad het. Dit is vir *The Journalist* geskryf deur die Minister van Ekonomiese Ontwikkeling, E Patel.

Voor die oorgang na demokrasie het die klere- en tekstielbedryf rofweg 250 000 werkers in diens gehad. Dit is ondersteun deur baie hoë tariewe wat buitelandse goedere uitgehou het, baie lae lone wat koste laag gehou het en beduidende finansiële subsidies wat besighede aan die lewe gehou het, veral in die ou tuislandgebiede ... wat nie vanaf die middel 1980's en verder volhoubaar was nie.

Suid-Afrika het in 1993, op die vooraand van die nuwe demokrasie, deelgeneem aan samesprekings oor 'n nuwe globale handelstransaksie wat gemik was op die instel van laer tariewe en die oopmaak van markte regoor die wêreld. Suid-Afrika is deur die uitgaande regering verteenwoordig, wat min in langtermynontwikkeling belang gestel het en wat aangebied het om beskerming van die plaaslike bedryf dramaties te sny. Alhoewel die vakbonde, met die ondersteuning van Nelson Mandela (voordat hy president van die land geword het), probeer het om dit om te keer, was hulle slegs gedeeltelik suksesvol.

Die gevolg was dat die beskerming van die klere- en tekstielbedryf oor die eerste dekade van demokrasie elke jaar van 'n hoë 100% tot 40% in 2002 verlaag is. China het terselfdertyd 'n massiewe, baie mededingende klerebedryf, wat op uitvoere na ander dele van die wêreld gerig was, opgebou. Die gevolg was dat plaaslik vervaardigde klere toenemend met ingevoerde goedere, hoofsaaklik uit China, vervang is.

Soos wat invoere in die laat 1990's Suid-Afrika binnegestroom het, het dit tot 'n enorme verlies aan werkseleenthede en die sluiting van fabriek gelei. Die effek van die opening van ons markte so vinnig en so wyd soos dit, was verwoestend.

[Uit <http://www.thejournalist.org.za/spotlight/unravelling-the-fabric-of-the-industry-south-africas-clothing-and-textile-business>. Toegang op 20 Januarie 2018 verkry.]

BRON 3B

Die bron hieronder is 'n gedeelte uit 'n transkripsie van 'n onderhoud wat E Vlok, die Direkteur van Navorsing, Suidelike Afrika Klere- en Tekstielwerkersunie, op 6 April 2017 op *Cape Talk Radio* gedoen het. Dit gee in breë trekke die impak van globalisering op die Suid-Afrikaanse klere- en tekstielbedryf.

SUID-AFRIKAANSE KLERE- EN TEKSTIELBEDRYF DAAL VAN 200 000 TOT 19 000 POSTE**6 April 2017, 15:55: CAPE TALK**

Ettienne Vlok, Direkteur van Navorsing by die Suidelike Afrika Klere- en Tekstielwerkersunie, het met Azania Mosaka oor die uitdagings wat die tekstielbedryf in die gesig staar, gepraat.

Vlok sê dat die impak van goedkoop invoerprodukte op die plaaslike klerebedryf 'n aansienlike daling in die aantal mense wat in diens is, veroorsaak het.

'Ons het ongeveer 15 jaar gelede amper 200 000 mense in die klere- en tekstielbedryf gehad en ons is nou sowat 19 000. Behalwe vir die statistiek beteken dit dat baie mense afgelê is en dat baie fabriekes gesluit het.'

Vlok voeg by dat hierdie syfers tot die hoë getalle van werkloosheid en ongelykhede in Suid-Afrika bygedra het. Hy sê die bedryf is op talle maniere uniek. Een daarvan is dat in vergelyking met ander vervaardigingssektore, vier uit elke vyf werkers vroue is. Dit het 'n groot invloed op die uitroei van armoede in werkersklasgemeenskappe gehad.

'As ons hierdie bedryf laat groei, kan ons tot geslagsgelykheid bydra.' Vlok pak ook die potensiaal van groot klere- en tekstielmideelpunte in landelike gebiede aan wat in staat sal wees om werk te skep. Hy sê nog 'n groot uitdaging is die onvermoë om met lande soos China mee te ding, wat maniere (lae produksiekoste) gebruik om hul produkte baie goedkoper te maak.

[Uit <http://www.702.co.za/articles/251378/sa-clothing-and-textile-industry-drops-from-200-000-to-19-000-jobs-researcher>. Toegang op 20 Januarie 2018 verkry.]

BRON 3C

Die foto hieronder, deur K Mogale, het op die webblog van *Eye Witness News* verskyn. Dit toon lede van die Congress of South African Trade Unions (COSATU) en die South African Clothing and Textile Workers Union (SACTWU) wat op 7 Oktober 2017 in Kaapstad marsjeer.

[Uit <http://ewn.co.za/2015/10/07/Cosatu-marches-underway-in-CT-and-JHB>. Toegang op 20 Januarie 2018 verkry.]

**'N NUWE GROEIKOERS/-PAD VIR BEHOORLIKE WERK
IN DIE KLERE-, TEKSTIEL-, SKOEN- EN LEERBEDRYF**

**South African Clothing and Textile
Workers Union (SACTWU)**

**Congress of South African Trade
Unions (COSATU)**

BRON 3D

Hierdie artikel fokus op die maatreëls wat die Suid-Afrikaanse regering ingestel het om 'n ommekeer in die klere- en tekstielbedryf te bring. Dit het op 11 Oktober 2017 in die *City Press* verskyn.

Die Minister in die Presidensie vir Beplanning, Monitoring en Evaluering, Jeff Radebe, het die tekstiel- en klerebedryf as een van die sektore beklemtoon waar die ekonomie die doeltreffendste versterk kon word.

Dit is 'n wonderbaarlike ommekeer, veral in die lig van beleggingsverlagings en ekonomiese en sosiopolitieke onstabiliteit. Die klere- en tekstielbedryf was een van die wat die swaarste deur globalisering en toenemende mededinging na die opening van Suid-Afrika se grense vir globale markte na 1994 getref is.

As gevolg van hoë invoerbelasting en die verhoging van onwettige invoer en goedkoop tekstiele uit China, Pakistan en elders, tesame met onvoldoende belegging, het die bedryf agteruit gegaan.

Gelukkig is 'n aantal bewustelike ingrypings geïmplementeer wat gehelp het om dinge om te keer.

Die Departement van Handel en Nywerheid (DTI) het 'n landswye kleding- en tekstiel-mededingingsprogram ('CTCP') ontwikkel, waarvan die breër doelwit is 'om die bedryf by te staan met die opgradering van prosesse, produkte en mense om dit so te herposisioneer dat dit effektief kan meeding met ander lae-koste produserende lande ...'

Trouens, die Suid-Afrika-konferensie (oor klere en tekstiele) het aan die lig gebring dat die CTCP sowat 12 000 werksgeleenthede geskep het en meer as 400 maatskappye bygestaan het.

Volgens Ebrahim Patel het plaaslike verkope van klere, tekstiele, skoene en leer van ongeveer R41,8bn in 2010 tot meer as R50bn in 2015 gestyg; 'n styging van 21% oor vyf jaar.

[Uit <https://www.fin24.com/Opinion/the-great-textile-turnaround-20171011>.
Toegang op 20 Januarie 2018 verkry.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem:

Herwitz D. 2003. *Race and Reconciliation* (University of Minnesota Press)

<http://aidc.org/turfloop-soweto-back-dialectic-1976/>

<http://ewn.co.za/2015/10/07/Cosatu-marches-underway-in-CT-and-JHB>

<http://www.justice.gov.za/trc/media/pr/1999/p990216a.htm>

<http://www.sahistory.org.za/topic/defining-black-consciousness>

<http://www.thejournalist.org.za/spotlight/unravelling-the-fabric-of-the-industry-south-africas-clothing-and-textile-business>

<http://www.702.co.za/articles/251378/sa-clothing-and-textile-industry-drops-from-200-000-to-19-000-jobs-researcher>

<https://image.101.co.za>

<https://www.fin24.com/Opinion/the-great-textile-turnaround-20171011>

Stidolph A. 2003. *Over The Rainbow – The First 10 years of South Africa's Democracy In Cartoons* (Pietermaritzburg)

Stubbs A. (red.) 2004. *I Write What I Like: STEVE BIKO* (Picador Africa)